

DEN SORGLØSE GRØNLÆNDER

ET FORSØG PÅ EN BESKRIVELSE AF NOGLE GRØNLANDSKE KARAKTERTRÆK

Af kærner *Kåle Rosing*

Der er i de senere år af mange kyndige såvel som ukyndige personer skrevet et sådant væld af artikler om Grønland og grønlænderne, at man umiddelbart synes, at der snart må være tilstrækkeligt materiale til forståelse af befolkningen. Hertil kommer adskillige videnskabelige værker, bl. a. resultaterne fra Udvalget for Samfundsforskning i Grønland; det vil måske derfor på nogle virke lidt malplaceret, at en lægmand behandler et emne om grønlænderne, som i virkeligheden burde behandles af en psykolog. Denne psykolog burde være grønlandskfødt, idet han så ganske naturligt vil være i besiddelse af en dyberegående forståelse af den grønlandske mentalitet end en „udlænding“ og samtidig i kraft af sin uddannelse have det videre perspektiv, der er nødvendig i denne sammenhæng. En sådan psykolog findes desværre ikke idag, men da jeg synes, at der hidtil har manglet en mere samlet omtale af grønlændernes psyke, har jeg dristet mig til at berøre emnet, selv om Udvalget for Samfundsforskning i sin sidste rapport om samarbejdsproblemer har anført, at der ingen psykisk forskel er påvist hos de forskellige racer.

Jeg er imidlertid af den opfattelse, at der hos grønlænderen findes visse fremtrædende karaktertræk, der er med til at danne en mentalitet, der afviger en del fra den danske. Hvad nedenfor følger må derfor ikke tages for mer, end det er, nemlig nogle personlige tanker, som jeg har dannet mig i årenes løb, og som jeg håber kan bidrage til en forståelse af grønlænderne og deres reaktioner i nutiden.

Under kongerejsen i 1960 udtalte daværende landsrådsmedlem Marius Sivertsen i sin tale i Christianshåb, at der i så lang tid havde været skrevet om grønlændernes mere ufordelagtige sider, at det nu snart var på tide, at man også fandt de positive sider frem. Extremerne vil altid falde mest i øjnene, og man kommer da også ud for udtalelser, der f. eks. går ud på, at grønlænderne er dovne og drikfældige, lige såvel som man hører begejstrede udtalelser om, at de er verdens bedste og gladeste mennesker, der samtidig er i besiddelse af en formidabel hårdførhed. Lad os for-

Endnu sorgløs.

Foto: Kirsten Roland.

søge en kort omtale af de mest udprægede karakteregenskaber, der har dybe rødder i fortiden, og som derfor uvægerlig også kommer til at præge grønlænderen af i dag.

Kort tid efter at Udvalget for Samfundsforskning havde begyndt sit arbejde i Grønland, nævnte daværende formand for udvalget professor Carsten Høeg i Det grønlandske Selskab, at de såkaldte civiliserede altid ved mødet med mere primitive mennesker med største bekymring og håndervriden konstaterede, hvor sorgløse de primitive var. *Sorgløsheden*, som professoren her har rørt ved, er nok en karakter-

egenskab, der endnu giver den grønlandske mentalitet en meget stor del af sit særpræg. Det er en egenskab, der i tidligere tid var uomtvistelig nødvendig for i det hele taget at kunne udholde livet ved eksistensmulighedernes yderste grænse. Det er derfor heller ikke mærkeligt, at dette karakteristikum er fremtrædende den dag i dag. Det er i hovedsagen dette (sammen med en klædelig generthed), der hos danske i Danmark foranlediger de ovenud begejstrede udtalelser om grønlændernes charme og uimodståelighed. Denne begejstring og overvældende interesse er ofte medvirkende til, at mange af grønlænderne under deres Danmarks-ophold forkæles i en grad, der ikke altid er af det gode, og som kan bevirke, at grønlænderen ved sin tilbagekomst til Grønland føler sig tilsidesat og „forskelsbehandlet“, når der i Grønland på grund af hans uddannelse stilles samme krav til ham som til andre. Sorgløsheden er den egenskab i Grønland, der vanskeligst går i spand med de krav, der i den nye tid stilles til grønlændernes arbejdsindsats og ansvarsfølelse, og den kan ofte af uforstående danske udlægges som upålidelighed. Det er den, der bevirker, at man på mange arbejdspladser viger tilbage for at tildele grønlænderne højere og mere betroede stillinger. Denne egenskab, der i sig selv er så charmerende, må nødvendigvis ofres på civilisationens alter.

Denne egenskab, sorgløsheden, er vel for en stor del medvirkende til, at grønlænderne har en ganske særlig evne til at få noget ud af en sammenkomst eller fest; de har virkelig – som Knud Rasmussen har udtrykt det i Myter og Sagn – fået „festens gave“. Man giver sig helt hen i glæde over selve festen uden at bekymre sig om noget andet. Når man har opholdt sig i Grønland i en længere årrække og er inde i sproget, vil man altid mindes det selskabelige samvær med grønlændere som noget ganske særligt, et samvær hvorom man virkelig kan sige, at man har moret sig, uden at det er nødvendigt med alle de mange ydre arrangementer og traktementer, der ellers anses for nødvendige, for at en fest skal være vellykket.

Et andet karaktertræk, man ikke kan undgå at tage i betragtning, hvis man vil forsøge at forstå grønlændernes psyke, er den medfødte *generthed*. Ligesom sorgløsheden har genertheden været en af de egenskaber, der har været nødvendig for eskimoerne for at kunne gennemføre ordnede forhold i de små samfund og derved medvirke til opretholdelse af livet. På bopladsen var der i gamle dage een mand, der i givet fald tog afgørelserne for de andre, og som iøvrigt i mangfoldige tilfælde ernærede de øvrige i dårlige fangstperioder. Hans ord var lov, og de øvrige havde værsgod at rette sig efter ham uden diskussion. Ikke på den måde, at han slog om sig med ordrer, men man accepterede ham stiltiende som overhoved og rettede sig efter hans adfærd eller antydninger. Også han undså sig for at „optræde“. Måske var nogle af hans „undersætter“ så fulde af hæmninger, at en moderne psykoanalytiker ville være blevet lige så forfærdet som de civiliserede over disse primitives sorgløshed.

Det var imidlertid ganske nødvendigt med en vis generthed i de gamle samfund for overhovedet at opretholde en vis orden.

Grønlanderne af i dag – navnlig den yngre generation – er tydeligvis langt mere frigjort end for blot 20–30 år siden, og det er jo kun godt. Men der er hos de allerfleste stadig en god portion af den gamle generthed tilbage, og jeg vil hævde, at genertheden stadig er et af de træk, der sætter sit særlige præg på grønlanderne. En af dens mere uheldige sider viser sig blandt andet ved, at der kan opstå langvarige uoverensstemmelser – ofte på grund af bagateller – som følge af, at man viger tilbage for at tale rent ud med hinanden om ubehagelige emner (der tænkes ikke her på ægteskabelige uoverensstemmelser, der som regel hurtigt overstås, da generthed mellem ægtefæller jo ikke er almindelig). Det kan i vor tid endog give anledning til problemer også af økonomisk art. Det kan således ske, at to mænd, der i fællesskab benytter en motorbåd, af en eller anden grund bliver uenige. Den virkelige ejer og ansvarshavende er måske den, der er mest genert anlagt, og det kan resultere i, at han ganske simpelt ophører med at benytte og tilse båden. Ingen af parterne foretager sig noget for at løse problemet, og det kan måske gå økonomisk ud over materielle værdier, såfremt man ikke søger at få problemet løst i tide. Det er i et sådant tilfælde af stor betydning, at myndighederne selv tager sagen i sin hånd og på en taktfuld måde søger at få talt ud med de to parter. – Ligeledes kan man komme ud for, at en given ordre ikke effektueres, fordi omstændighederne i det givne øjeblik har bevirket, at den pågældende har generet sig for at udføre ordren. Det kan naturligvis medføre mange ubehageligheder og vanskeligheder, især hvis den pågældende – også af generthed – straks undlader at rapportere sin passivitet. Denne almindelige tilbageholdenhed er også skyld i, at det ofte kan være vanskeligt at finde egnede formandsemner blandt de unge grønlandere.

Selvom man nok kunne nævne adskillige eksempler på ulemperne ved en altfor udtalt generthed, er denne egenskab dog i høj grad medvirkende til, at grønlandernes fremtræden og væremåde er så tiltalende. Den bevirker, at man ikke buser lige på, men at man søger at tilpasse sig omgivelserne, så man ikke stikker for stærkt af. Dette sammen med grønlandernes medfødte iagttagelsesevne giver indtryk af en rolig – ja, ofte „fornem“ optræden. Således har jeg fra deltager i den første kongerejse i 1921 erfaret, hvor forbavset man var over, at grønlandske landsråds- og kommunerådsmedlemmer, som dengang kom fra små bopladser og som sandsynligvis end aldrig havde deltaget i en større dansk spisning, ombord på kongeskibet deltog i taftet med en „savoir vivre“, som om det aldeles ikke var noget nyt for dem. Som før nævnt er den alt for stærke generthed heldigvis på retur, men så meget er der tilbage, at de fleste aldrig virker dominerende eller anmassende. Man må dog være opmærksom på, at denne medfødte generthed blandt andet under møder og lignende kan bevirke,

at afvigende meninger ikke bliver fremsat i behørig grad, og at det derfor ofte er nødvendigt at præcisere, at man bør komme frem med sine eventuelle protester, før det er for sent.

I sin rapport over kriminaliteten i Grønland er Udvalget for Samfundsforskning inde på den hurtige resocialisering af forbrydere. Dybest set bunder dette gode forhold nok i omtalte generthed, idet man nødigt lader sig mærke med noget overfor de mere uheldige personer. Dette bevirker ikke, at sagen går helt i glemmebogen, men man undlader taktfuldt at lade den uheldige person mærke noget, og det er dette, der i høj grad er medvirkende til, at han i løbet af kort tid falder naturligt ind på sin plads i samfundet.

Hvor stor en rolle genertheden spiller i det daglige, kan man blandt andet se af, at nogle personer under indflydelse af alkohol fuldstændig kan ændre karakter, når hæmningerne fortrænges. Grønlandereren kommer gennemgående ret *let i affekt*, som naturligvis accentueres af alkoholen. Desuden forekommer der i den nye tid så mange komplekser formentlig som følge af, at man ikke altid står på højde med de stadig stigende krav, dagligdagen stiller, og fordi man måske i visse tilfælde føler sig forskelsbehandlet, at alkoholens indflydelse bliver særlig mærkbar, og at den bliver skyld i de fleste kriminelle voldshandlinger.

Den *fatalisme*, der tidligere må siges at have været et af de fremtrædende karaktertræk, eksisterer på sin vis stadig. Man finder sig i det uundgåelige. Man kommer, som ovenfor nævnt, måske let i affekt overfor uforudsete hændelser (det være sig pludselige dødsfald, skuffelser etc.), men efter kort tids forløb affinder man sig med skæbnen. Denne egenskab står måske også i forbindelse med den autoritetstro, der har været stærkt fremherskende både i den gamle eskimoiske tid overfor åndemane og hekse, og i den nyere tid (koloni-tiden) overfor de danske og deres afgørelser. Denne autoritetstro er dog i den seneste tid stærkt på retur, hvilket er en naturlig følge af den større oplysning. – En anden karakteregenskab, der også nok har en vis relation til den tidligere karakteristiske fatalisme, er den – ofte i danske øjne grænseløse – *tålmodighed*, der kan udvises. Denne tålmodighed i forbindelse med den ofte berømmede hårdførhed gør blandt andet grønlandereren til den af læger og sygeplejersker højt værdsatte patient, ikke mindst som operationspatient. Denne egenskab gør også grønlandereren til en skattet medarbejder, der sjældent taber humøret, hvor det f. eks. drejer sig om langvarigt rutinearbejde eller om de perioder, hvor overarbejde er nødvendigt.

Fatalismen, der som nævnt stadig består, omend ofte i en noget anden form end den oprindelige, er måske til dels skyld i den mangel på medfølelse, der af og til kan udvises. De gamle sagn beretter ganske vist om medfølelse, men oftest som en undtagelse f. eks. mod et forældreløst barn, der ellers i det store og hele så sandelig

ikke var ude for medfølelse; og udviste man i gamle dage medfølelse overfor en gammel mand eller kvinde, skete dette som regel ved, at den pågældende blev efterladt, så han eller hun hurtigt kunne fryse eller sulte ihjel. Det kan også i denne forbindelse nævnes som karakteristisk, at der fra grønlandsk side ikke er gjort noget større ud af børneforsorgen før i den nyeste tid. Denne mangel på medfølelse overfor både dyr og mennesker kan sikkert også forklares i sammenhæng med den tidligere omtalte hårdførhed, der var nødvendig under så barske levevilkår. Dette må ikke forstås således, at der i nutidens Grønland sjældent vises medfølelse, men at de enkelte – og af og til chokerende – eksempler på mangel herpå kan have sin forklaring blandt de karakteregenskaber, der har hjulpet eskimoerne til at klare sig under de vanskelige forhold.

Som kort berørt ovenfor er grønlænderen i almindelighed i besiddelse af en meget levende *iagttagelsesevne* ikke alene overfor naturen, men også overfor sine medmenneskers gøren og laden. Han er i besiddelse af *humor* omend i en ganske anden form end f. eks. danskernes, idet den i oversættelse er både for direkte og kan virke ligefrem grov, men som virker ganske anderledes morsom i det sprog, hvor den hører hjemme. Ved given lejlighed giver han da udtryk for sine iagttagelser, som oftest under udfoldelse af et humør og en så blændende fortælle teknik, at det ville gøre enhver skuespiller ære.

Inden vi forlader omtalen af de karakteregenskaber, der efter min formening har deres dybe rødder i fortiden, skal grønlændernes stilling til *kønslivet* kort omtales. Der har været skrevet med „jordskælvshøje bogstaver“ i de danske aviser om de utallige gonorrhoe tilfælde, om den udbredte promiscuitet og problemet havnepiger. Resultatet er formentlig, at danskere forestiller sig grønlænderne som et overmåde erotisk folk. Forholdet er imidlertid, at grønlænderne betragter kønsakten som en ganske naturlig foreteelse, således som den forekommer blandt alle levende væsener. Man tillægger ikke en seksuel oplevelse en betydning i samme grad, som mere „civiliserede“ ofte gør det. Man tager det nærmest som en form for leg, og det er iøvrigt en foreteelse, som man som barn ikke har kunnet undgå at være tilskuer til både i de overfyldte huse og i det nordlige Grønland ude i det fri, hvor det vrimler med løbske tævehunde. Skulle det så ske, at en seksualforbryder har med en lovlig ung pige eller dreng at gøre, har det sjældent så stor en psykisk virkning, at det kommer til at præge den unge senere hen. Jeg betvivler, at grønlænderne er mere seksuelt aktive end andre folkeslag, men sorgløsheden og den dermed manglende ansvarsfølelse har desværre den store udbredelse af kønssygdomme og det høje antal fødsler udenfor ægteskab til følge (og iøvrigt også de alt for mange børnefødsler i ægteskab), men dette forhold vil der næppe kunne rådes bod på uden større oplysning og ikke mindst en væsentlig forhøjelse af boligstandarden og den almindelige hygiejne.

Jeg kan heller ikke slutte omtalen af grønlændernes egenskaber uden at sige et par ord om deres *intelligens*. At eskimoerne har kunnet udvikle en så hensigtsmæssig fangstteknik og kultur i det hele taget, at de har kunnet klare sig i områder, hvor andre folkeslag har måttet give op, tyder dog ikke på en helt ringe intelligens. Tidligere medicinalkonsulent i Grønlands Styrelse dr. Alfr. Bertelsen har efter nogle foretagne undersøgelser i Umanak distrikt ment at kunne fastslå, at grønlandske børns intelligens ligger betydeligt lavere end f. eks. danske. På hvilket videnskabeligt grundlag, han har kunnet fastslå dette, ved jeg ikke, men det kan i hvert fald anføres, at en så kendt psykiater som overlæge dr. med. Carl Clemmesen har udtalt: „Kunne vi ikke få en intelligensprøve, så vi kunne „bestemme intelligenskvote“?“ spørger undertiden pædagoger, men dette må på Grønland betragtes som udelukket – jeg havde nær sagt heldigvis. Sagen er den, at de gængse intelligensprøver er lidet anvendelige i den grønlandske befolkning. Grønlænderne er ikke vant til de abstrakte begreber, der ofte indgår i disse prøver, og ville man endelig udarbejde en grønlandsk intelligensprøve, er befolkningen ikke stor nok til at gennemføre en standardisering, og befolkningens forudsætninger er så forskellige i byer og på bopladser, i syd og i nord, at man uheldig vil komme til kort“ (Tidsskr. Grønland nr. 2, 1963). Dette må vist være tilstrækkeligt til at kuldkaste dr. Bertelsens konklusion, og de praktiske erfaringer har i hvert fald vist, at grønlandske børn, der har fået lejlighed til at få undervisning under akkurat samme vilkår som danske, har klareret sig fuldtud lige så godt som disse.

Dette forsøg på at beskrive nogle af de karakteregenskaber, der er mest fremtrædende hos grønlænderne, må langt fra betragtes som udtømmende, og jeg skal derfor afholde mig fra at give en almindelig karakteristik af grønlænderen. Som i indledningen nævnt må det tilkomme en mere kapabel person at give et fuldstændigt billede. Der kan findes mange andre fremherskende – gode eller dårlige – egenskaber som hos så mange andre, men jeg er af den formening, at de omtalte karakteristiske egenskaber findes mere eller mindre hos de allerfleste grønlændere.

Det er mit håb, at dette forsøg på en beskrivelse af disse egenskaber må være medvirkende til ikke alene en forståelse af visse reaktioner hos befolkningen, men at det også må give anledning til, at man ikke straks opgiver en mand eller kvinde som uduelig eller uegnet til et bestemt arbejde. Lige såvel som grønlænderne selv er tålmodige – også overfor danske – lige så vel bør der udvises tålmodighed overfor dem. Det vil ganske givet betale sig.